

Зарва О. М.

ПРИЙОМ ТЕМАТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МОРАЛЬНИХ ДИЛЕМ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЦІННІСНОЇ СИСТЕМИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ США

Статтю присвячено проблемі морального виховання студентів вищих навчальних закладів США в процесі їх аудиторної навчальної діяльності та аналізу прийому тематичного дослідження моральних дилем, який широко використовується в ньому.

Ключові слова: моральне виховання, навчальний метод, навчальний прийом, ціннісна система, тематичне дослідження, моральна дилема.

Стаття посвячена проблеме нравственного воспитания студентов высших учебных заведений США в процессе их аудиторной учебной деятельности и анализу тематического исследования моральных дилемм, широко используемого в нем.

Ключевые слова: нравственное воспитание, учебный метод, учебный прием, ценностная система, тематическое исследование, моральная дилемма.

The article deals with the problem of students' moral education during their classroom training in the American higher educational establishments and explores a case study analysis of moral dilemmas, which are widely used in it.

Keywords: moral education, teaching method, teaching acceptance, system of moral values, case studies, moral dilemma.

Сучасний етап соціально-економічного, науково-технічного та культурного розвитку суспільства ставить перед освітою України завдання переглянути моральні цінності та принципи, на яких виховується нове покоління українців. З цією метою вітчизняні педагоги звертаються до досвіду морального виховання студентської молоді в розвинених передових країнах світу, однією з яких є Сполучені Штати Америки. Оскільки традиції американського виховання ще недостатньо відомі в Україні, вони запозичуються у її навчально-виховний процес без належного критичного сприйняття, тому **актуальне**

завдання сучасного українського педагога – не копіювати систему морального виховання студентів у вищих навчальних закладах США, а детально вивчити та проаналізувати її стан, проблеми і концепції з поглядом на їх внутрішні суперечності. Проблеми морального виховання в американських закладах вищої освіти в різний час вивчав ряд українських та зарубіжних дослідників. Протягом 1990-х років питання морального виховання в американській вищій школі були предметом вивчення Р. Б. Вендровської, В. В. Веселової, З. Ю. Голубева, О. М. Джуринського, Г. Д. Дмитрієва, З. О. Малькової, М. Д. Нікандрова та інших. Моральні аспекти в професійній американській освіті досліджували Л. Б. Боярська, Б. Л. Омельяненко, Н. М. Лизунов, Р. М. Роман, Я. С. Колиб'юк, В. О. Кудін. Історії розвитку виховного процесу в американських навчальних закладах присвячена серія статей та докторська дисертація В. М. Жуковського. Питання доцільності та проблеми викладання морально-етичних дисциплін у своїх роботах вивчали К. А. Страйк, С. Б. Хіс, Н. Тігс, К. Квіглі, С. Левен, Р. Гіббс, С. Бредлі Томпсон, У. Норд (К. А. Strike, S. B. Heath, N. Tiggs, Ch. Quigley, S. Leven, R. Gibbs, C. Bradley Tompson, W. Nord). Окремо аспекти морального виховання у світських та релігійних закладах освіти досліджували Д. Шеркат, Г. Ніебург, П. Палмер (D. E. Sherkat, G. Nieburh, P. Palmer), вплив релігійних вищих навчальних закладів на духовність та мораль студентів вивчали Г. Ледбеттер, П. Довре, Т. Сігрєн, Н. Хетч, С. Левен, А. Дірнел, Дж. Якобс, М. Претт (G. Ledbetter, P. J. Dovre, Th. Seagren, N. O. Hatch, S. Leven, A. Darnell, J. Jakobs, M. Pratt). Американські вчені Р. Кларкен та Н. Хатч (R. H. Clarken, N. O. Hatch) досліджували порівняльні аспекти навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах США та інших країн.

Отже, у ході дослідження реалізації морального виховання у коледжах та університетах США з'ясувалось, що, в цілому, процес морального виховання та формування моральних цінностей студентів залежить від якості їх навчально-пізнавальної аудиторної діяльності та від ефективності її навчальних методів і засобів. Дослідження процесу пізнавальної діяльності студентів на заняттях курсів морально-етичного змісту показало, що сучасні американські освітяни використовують широку методичну базу, яка робить навчальний процес максимально ефективним як у контексті пізнавальної діяльності студентів, так і у контексті їх морального виховання. Детальний аналіз навчальних програм курсів морально-етичного змісту дав змогу констатувати, що одним з найпоширеніших методів, які використовуються в аудиторній навчальній діяльності американських студентів, є сло-

весний метод, що ефективно реалізується через прийом тематичного дослідження морально-етичних дилем (case study, moral dilemma).

Тематичне дослідження, як правило, базується на поглибленому науковому аналізі поведінки однієї людини, групи людей або окремої події; воно вивчає послідовність явищ, які спричиняють певну проблемну ситуацію [8]. Прийом тематичного дослідження, як словесний метод навчально-пізнавальної діяльності студентів, передбачає глибокий, поглиблений (протягом тривалого періоду часу) розгляд та систематизацію окремого випадку або ситуації, а також збір даних, аналіз інформації та оприлюднення наукових результатів. У процесі аналізу дослідник може отримати відповідь на запитання, чому та чи інша ситуація склалася певним чином. У свою чергу морально-етичні дилеми (Moral or Ethical dilemmas) – це складні моральні ситуаційні задачі, які найчастіше вимагають залучення чітких психічних конфліктів між моральними імперативами, за якими вирішення одного призводить до зміни іншого [1, с. 265]. Отже, морально-етична дилема – це будь-яка ситуація, при якій керівні моральні принципи не можуть визначити правильність чи неправильність конкретної поведінки.

Прийом тематичного дослідження моральних дилем широко використовується не лише у курсі “Моральної психології” та “Філософії моралі”, він задіяний у практичному вивченні проблем більшості курсів морально-етичного характеру. Навчально-виховний процес студентів у сучасних американських вищих навчальних закладах використовує моральні дилеми насамперед для визначення рівня морального міркування студентів. Обговорення моральних дилем було головним навчальним методом застосування теорії Лоуренса Кольберга у 1960-х роках, який на основі етапів морального розвитку дитини намагався визначити рівень морального міркування у процесі становлення її особистості. Таким чином Л. Кольберг та Ж. Піаже (Lawrence Kohlberg, Jean Piaget) пов’язували специфіку моральної поведінки з провідною роллю раціонального компонента свідомості людини, за допомогою якого ця поведінка регулюється відповідно до вимог суспільної моралі [10, с. 19].

Інколи у навчальних програмах “Моральної філософії” моральні дилеми називають “етичним парадоксом”, оскільки парадокс є центральною складовою моральних дискусій. Часто американські студенти на заняттях вивчають Біблійні твори і визначають та обговорюють моральні дилеми, які виникають у процесі філософського осмислення релігійних доктрин в умовах сучасних соціальних явищ та ситуацій. Наприклад, на заняттях морально-етичних курсів студен-

ти, як правило, обговорюють одну з християнських заповідей “люби свого сусіда, як самого себе” (love thy neighbour as thy self”). Ця моральна настанова є етичним парадоксом в тому випадку, коли озброєний сусід погрожує вбити вас, що ускладнює дотримання цієї моральної заповіді. Виходячи з цього, намагання запобігти нападам, або стримування нападів не вважається любов’ю до ближнього та розцінюється як порушення релігійної доктрини, з одного боку, та захищає моральне право на життя, – з іншого [6].

Таким чином моральні дилеми, застосовані у процесі навчально-виховної діяльності студентів, найчастіше розглядають глибокі соціальні моральні конфлікти, які суспільство не може ігнорувати. Моральні дилеми здебільшого намагаються поставити під сумнів моральну систему або моральний кодекс суспільної поведінки чи спростувати морально-ціннісну систему студента, сформовану на основі цього кодексу. Так, найпоширенішою моральною дилемою серед усіх навчальних курсів морально-етичної тематики є дилема про аборт, або дебати про аборт. Наприклад, жінка, яку звалтували, має вибір народити дитину від гвалтівника або зробити аборт. Звідси виникає моральна дилема: чи має право ненароджена дитина на життя і якщо так, то яким чином ці права повинні бути збалансовані з урахуванням прав матері? Ця ситуація також може породити іншу моральну дилему, коли прийняти до уваги чинник ризику вагітності для жінки, який загрожує її праву на життя більше, ніж її праву на особисту недоторканість та особистий вибір.

Часто в процесі навчальної діяльності американських студентів використовуються моральні дилеми, які висвітлюють конфлікт між заповіддю “не вкради” і піклуванням про сім’ю, що потребує або їжі, або лікування, які не можна здобути без вкрадених грошей. Дебати про це переважно обертаються навколо питання наявності альтернативних джерел доходу, соціальної підтримки, соціального захисту, благодійності тощо. Нерідко конфліктним запитанням виявляється те, чи можна вважати вкрадену їжу, необхідну для продовження життя людини, крадіжкою. З одного боку, моральна заповідь чітко вказує, що будь-яка крадіжка – це гріх, однак дозволити ближньому померти від голоду – це також аморально, тому в такій ситуації людина намагається зробити один неправильний вчинок, щоб запобігти іншому неправильному вчинку.

Прийом тематичного дослідження моральних дилем також використовується як головний проблемно-пошуковий практичний метод усіх навчальних дисциплін морально-етичного змісту. У процесі ви-

користання цього прийому викладач створює проблемну ситуацію (ставить питання, пропонує задачу або моральне завдання), організовує колективне обговорення можливих підходів до вирішення цієї проблемної ситуації, стимулює висування гіпотез тощо. Студенти роблять припущення щодо шляхів її вирішення, узагальнюють раніше набуті знання, виявляють причини явищ, пояснюють їхнє походження та вибирають найбільш раціональний варіант вирішення цієї моральної дилеми. Викладач використовує запитання-підказки та обов'язково керує навчальним процесом на всіх його етапах [6]. Як окремий підхід до дослідницької роботи прийом тематичного дослідження почав використовуватись лише у XX столітті. В Оксфордському словнику (Oxford English Dictionary) визначення тематичного дослідження з'явилося лише у 1934 році та розглядало його у концепції вивчення історії медицини [13, 172]. У 1950-х роках відбулося нове зрушення у практиці тематичних досліджень, які стали прийомами навчальної діяльності, коли Інститут Гарварської бізнес школи (Instituted at Harvard Business School) проголосив тематичне дослідження основним навчальним методом і почав використовувати його на заняттях, як практичну складову навчального курсу або як центральний об'єкт дослідження навчальної дисципліни, до якого додавалися інші допоміжні навчальні матеріали. Основною метою академічного прийому тематичного дослідження був "перехід більшої частини відповідальності за навчання від викладача до студента, роль якого, як наслідок, зміщується від пасивного спостереження до активної творчої діяльності" [8].

Таким чином, прийом тематичного дослідження швидко став одним із найпопулярніших прийомів навчально-виховного процесу в коледжах та університетах США й основним методом морального виховання в умовах навчальної діяльності американських студентів. Шляхом активного дослідження та дискусії впродовж аудиторної навчально-виховної діяльності вони вчаться розрізняти та виокремлювати актуальні моральні суспільні проблеми, визначати ключові ролі їхніх представників та переживати ті ситуаційні аспекти, що потребують втручання. Крім того, тематичне дослідження заохочує студентів самостійно аналізувати проблеми, робити власні висновки та пропонувати шляхи розв'язання цих проблем. На додачу до практичного застосування набутих у процесі навчання знань, умінь та навичок, тематична дискусія допомагає студентам підготуватись до реальних моральних проблем, ситуацій та завдань, які часто з'являються у професійному оточенні. Таким чином, шляхом дослідження окремих

справ студенти мають можливість працювати над проблемами їхньої майбутньої спеціальності, застосовуючи власний досвід та практичний досвід інших дослідників. Очевидна перевага цього прийому полягає у тому, що він дозволяє студентам досліджувати ситуації у тому контексті, який вони, можливо, ніколи не зустріли б у своєму професійному житті. Також прийом тематичного дослідження допомагає студентам вчитися один у одного, використовувати досвід інших, тобто працювати у команді, шукаючи спільне рішення.

Прийом тематичного дослідження на сьогодні використовується переважно у всіх навчальних курсах, хоча медичні та юридичні освітні заклади застосовують його вже протягом багатьох років. Найбільшу популярність тематичні дослідження набули в сучасних бізнес-коледжах, де їх називають методом “активного навчання” (active learning method). Гарвардський університет (Harvard University) тримає лідерство щодо створення тематичних дослідницьких ситуацій та їх публікації для користування іншими вищими навчальними закладами. Школа бізнесу при університеті Феарфілд (Fearfield University) переробила свою навчальну програму таким чином, що на місці окремих курсів – “Менеджменту”, “Маркетингу”, “Фінансів”, “Інформаційних систем”, з’являється один, який головним чином використовує тематичні ситуації, що окреслюють проблеми кожного з цих окремих курсів [12]. Так це дає змогу студентам не лише вивчати проблеми різних навчальних дисциплін, а й розуміти їх міждисциплінарні зв’язки та розглядати ці проблеми більш широко.

Існує багато підходів та методик визначення структури тематичних досліджень, проте всі вони мають такі спільні елементи: огляд проблеми (цілі та завдання тематичного дослідження); дослідницькі процедури (огляд та вивчення літератури, матеріалів, доступ до необхідних сайтів); питання та відповіді (конкретні запитання, які повинен мати на увазі студент, під час збору даних); вимоги до доповіді (зміст та формат доповіді). Сучасна американська вища освіта також розробила систему організацій та дослідницьких груп, які спеціалізуються на розробці навчальних тематичних досліджень з кожної окремої галузі науки. Ці організації пропонують викладачам низку розроблених тематичних ситуацій, які можна знайти на сайтах цих організацій та впровадити у навчально-виховний процес. Таким чином, викладачі мають широкий доступ до навчальних матеріалів, які розглядають моральні проблеми професійної етики. Наприклад, “Біоетика” та “Медична етика” використовує ситуаційні тематичні дослідження морального характеру, розроблені Центром Біоетики та Людської

Гідності СВНД (Center for Bioethics and Human Dignity) й Інститутом Біотехнологій і Майбутнього Людства (Institute on Biotechnology and the Human Future) [5]. Дані тематичні дослідження класифіковані у вигляді предмету для обговорення, наприклад, “генетична дискримінація” та теми наприклад, “євгеніка”. Крім того по кожному предмету або темі надається довідкова інформація, законодавча політика, статистичні дані та інші необхідні додаткові матеріали. Прикладом використання такого тематичного дослідження є завдання курсу “Клінічної етики”: “Чи аморально зупиняти апарат штучного дихання людині на її прохання”, автор Джон Дунлоп (John T. Dunlop).

Примітка автора: це дослідження було створено на основі доповіді, що містила клінічну дилему з реального життя. Деякі деталі були змінені задля забезпечення приватності пацієнта.

Запитання: чи аморально зупиняти апарат штучної вентиляції легенів пацієнта на його прохання?

Обставина: 76-літній пенсіонер пережив гострий інфаркт міокарда 18 місяців тому та перехідну вертебробазиллярну недостатність (переривання циркуляції бази головного мозку, що викликає тимчасову втрату функцій) рік тому. Ці неврологічні симптоми швидко зникли, і він відчував себе достатньо добре протягом 10 місяців. Два місяці тому пацієнт був поміщений у лікарню з нестабільною стенокардією, де через тиждень після госпіталізації пережив байпас коронарної артерії (хірургічне вживлення в серце трубки для проходження крові попри закупорену артерію). Його післяопераційний курс був ускладнений квадріплегією (повним паралічем усіх 4 кінцівок), рецидивним сепсисом, викликаним різними організмами, гострою нирковою недостатністю та гострим респіраторним дистрес-синдромом (ОРДС). У цей час він є медично нестабільним (розмноження інфекції, необхідне лікування для підтримки низького тиску та залежність від апарата штучної вентиляції легенів). Висновок повторної консультації неврологів щодо нейронного відновлення дихальних органів описує стан пацієнта як “заблокований”, при якому залишається цілісна, непошкоджена свідомість, повноцінне використання черепних нервів, однак мінімальна рухова функція нижче рівня С-2 спинного мозку. Висновок невролога говорить, що хворий страждає на ураження шийки спинного мозку, яке виникло в результаті інтраопераційного інфаркту, що в цілому дає невтішні прогнози на одужання. Цей діагноз був підтверджений комп’ютерною томографією. Медичний персонал вважає, що пацієнт знаходиться у свідомості та ясному розумінні, тому здатний приймати свідомі рішення. Зараз проходить

обговорення плану лікування хворого. Медичну справу пацієнта розглянули консультанти по роботі з домашніми механічними апаратами штучної вентиляції легень, які зробили висновок, що хворий не може бути кандидатом на цю програму через нестабільний стан здоров'я. Зараз пацієнт звертається з проханням припинити агресивні процедури життєзабезпечення в надії, що швидко помре. Медичний персонал лікарні запросив етичну консультацію у спеціаліста. Зустрівшись з консультантом з питань етики, хворий був у свідомості, здатний до раціонального мислення. У присутності сина та дружини він зізнався, що вже знесилений, але не через больовий шок чи дихальну недостатність. Якби його серцево-судинний стан та інфекційне зараження могло бути стабілізовано, то він би розглянув варіант перебування на домашньому апараті штучної вентиляції легень, однак пацієнт розуміє, що це не можливо.

Рекомендація: якщо хворий має можливість покинути лікарню, йому повинні запропонувати медичний догляд у закладі, оснащеному необхідними апаратами штучної вентиляції легень довготривалого періоду роботи. Також було б доцільно підтримати його за допомогою християнської церковної служби та молитов. Якщо це не можливо, або якщо він вважає за краще не робити цього, його прохання про зупинку апарата штучної вентиляції легень повинно бути виконане. Медичний персонал також повинен закликати пацієнта звернутися з проханням до старійшин його церкви та попросити їх про молитву. Хворому потрібно надати час для прощання зі своїми близькими та сім'єю, потім ввести йому терапевтичну дозу препаратів для полегшення будь-якого больового чи неврологічного стресу та відключити апарат штучної вентиляції легень. За пацієнтом потрібно пильно стежити та ввести додаткову дозу препаратів у разі необхідності.

Післямова (редактор): через прогресуючий сепсис та низький кров'яний тиск пацієнт не вважається стабільним для користування довгостроковим апаратом штучної вентиляції легень. Хворий вирішив більше не продовжувати лікування. Через чотири дні після консультації в присутності родини та пастора, пацієнтові було введено дозу морфіну та заспокійливого засобу і відключено апарат штучної вентиляції легень. Він не потребував додаткової дози ліків і помер через дві години [5].

Отже, цей приклад тематичного дослідження та подібні до нього використовуються на заняттях з "Біоетики" та "Медичної етики" як метод стимулювання навчально-виховної діяльності студентів та засіб формування системи моральних цінностей, необхідних для ви-

рішення моральних дилем у майбутній професійній діяльності. Обговорення подібних тематичних досліджень також передбачає вивчення етичного кодексу професії та норми поведінки спеціаліста в складних моральних ситуаціях. Викладачі вищих навчальних закладів США використовують електронні джерела, які пропонують широкий спектр тематичних досліджень моральних дилем, пов'язаних із будь-якою навчальною дисципліною. Наприклад, академічні курси морально-етичного змісту, пов'язані з вивченням фізики, використовують ресурси для моральних тематичних досліджень Американського фізичного товариства (American Physical Society: Ethics Case Studies). Студенти технічних вищих навчальних закладів США вивчають моральні проблеми їх професійного кола, використовуючи матеріали електронного сайту “Професійної практики інженерної справи” (Engineering Professional Practice Cases). Електронний центр з питань етики Національної технічної академії США (the National Academy of Engineering) також пропонує студентам приклади тематичних досліджень, які використовуються у широкому спектрі курсів морально-етичного характеру. Дані матеріали також зустрічаються у навчальних програмах курсу “Комп’ютерної Етики” (Computer ethics). Прикладом тематичного дослідження, що формує навчально-виховний процес студентів технічних спеціальностей є моральна дилема “Встановлення неліцензійної програми”, автор Ольга Б. Розас Велес (Olga B. Rosas Vélez):

Один з партнерів бухгалтерської фірми звертається до комп’ютерного техника та просить встановити його клієнтові комп’ютерну програму за допомогою ліцензії, взятої на фірмі. Комп’ютерний техник відповідає, що не може встановити програму, яка не має належного ліцензування, оскільки це незаконно. Він говорить, що клієнт повинен купити ліцензію і тоді він охоче встановить цю програму. Однак начальник фірми відповідає, що цей клієнт дуже важливий для компанії і запевняє, що комп’ютерному технікові не варто хвилюватися, тому що відповідальність за незаконне встановлення програми директор бере на себе. Що повинен вчинити комп’ютерний техник? [7].

Викладачі бізнес-шкіл та економічних факультетів теж мають широкий вибір джерел для тематичних досліджень, які вивчають моральні аспекти їх професійної діяльності. Переважно вони використовують безкоштовний електронний сервіс Інституту Бізнесу Аспена (Aspen Institute’s Business), який розробляє найновіші сучасні практичні матеріали для тематичних моральних досліджень від корпоративного управління до сталого економічного розвитку країни.

"Тематичні дослідження в діловій етиці Артура Андерсена" (Arthur Andersen Case Studies in Business Ethics) є ще однією сучасною організацією, яка займається тематичними дослідженнями у сфері бізнес-етики та моралі. За період з 1987 по 1994 рік Артур Андерсен вклав 5 мільйонів доларів у проект, залучивши до співпраці 525 університетів США, які вивчали та розробляли проблеми морального виховання та навчання, що виникають у професійній діловій сфері. У результаті співпраці була розроблена колекція, що складається з 90 тематичних дослідницьких ситуацій, яку мають право використовувати лише члени проекту. Інші навчальні заклади повинні отримати письмовий юридичний дозвіл на користування копіями матеріалів [2].

Також у процесі навчальної діяльності курсу ділової етики викладачі та студенти користуються публікаціями Гарвардської школи бізнесу (Harvard Business School), колекцією тематичних досліджень Дарден (Darden Case Collection), яка супроводжує тематичні моральні дилеми аудіо та відеоматеріалами. Європейський центр тематичних досліджень Клірингхауз при університеті Кренфілд (European Case Clearinghouse at Cranfield University) теж є сучасним провідним джерелом методичних матеріалів з менеджменту, які розглядають світові моральні проблеми їх професійної сфери. Вони пропонують тематичні ситуації, розроблені відомими навчальними закладами та окремими авторами з усіх куточків світу.

Студенти, що вивчають зв'язки з громадськістю, на заняттях користуються матеріалами "Етичних тематичних досліджень з питань міжнародних відносин" (International Relations Ethics Case Studies); Рада Карнегі (Carnegie Council) теж пропонує серію з 22 тематичних досліджень для використання на заняттях усіх курсів морально-етичного змісту в коледжах та університетах США, а також надає рекомендації щодо додаткових друкованих матеріалів, які висвітлюють моральні аспекти бідності, еміграції, глобальної фінансової кризи, глобалізації суспільства, гуманітарної допомоги, компенсації за рабство, правила ведення війни, моральні проблеми стосунків ісламу та Заходу, збереження навколишнього середовища, тощо [3]. Інші навчальні дисципліни також широко використовують ресурси тематичних досліджень моральних дилем. Наприклад, програма "Етика у навчальних програмах" Університету Юта Веллі (Ethics Across the Curriculum program, Utah Valley University) розробила тематичні дослідницькі завдання для застосування у навчальних програмах загальної, прикладної та християнської етики [11].

Таким чином, у процесі навчальної діяльності студенти, як пра-

вило, обговорюють тематичні завдання, проводять власні тематичні дослідження, діляться ідеями зі своїми колегами та пишуть письмову доповідь, що містить аргументи для вирішення цих моральних професійних ситуацій. Таким чином, упродовж навчальної аудиторної діяльності відбувається процес морального мислення, морального вибору та формування морально-ціннісної системи студента. З огляду на це можна зробити висновок, що подібні завдання є ефективним методом як навчальної діяльності, так і процесу морального виховання студентів в аудиторіях.

Дослідження навчальних програм морально-етичних курсів дало змогу визначити спільну та найбільш популярну тематику прийому тематичного дослідження моральних дилем, який застосовується у навчальних програмах та впливає на формування морально-ціннісної системи студентів: смертна кара як організована помста, аборт та вбивство, евтаназія або індивідуальне право на смерть, Сполучені Штати Америки та їх роль світового жандарма, збереження екосистеми; допомога бідним як винагорода за їхні умови життя; природне безробіття – це безробіття, яке ніколи не можна подолати; алкоголізм та наркозалежність; незбалансований бюджет як позитивне явище; примусові тести на наркотики як вторгнення у приватне життя; чому урядова допомога бізнесу називається “партнерство”, а урядове сприяння соціальному забезпеченню називається “витрати”; урядова допомога бідним називається “віддача”, а допомога середньому класу – “економічним стимулюванням”; бездомні люди – це ті, які сплять на вулиці, хто ж тоді ті, які перебувають у притулках для бездомних, психіатричних закладах, центрах детоксикації і т. д.; приватність (моральне право на вторгнення у життя відомих людей, право на приватність, що суперечить праву свободи слова, явище папараці); мораль та репродуктивні технології, моральне право на генетичні дослідження тощо. Вивчаючи прийоми тематичних досліджень, також не можливо оминути національні змагання з “Етики”, які проводяться на університетському та міжвузівському рівнях. Ці змагання називаються “Кубок етики” (Ethics Bowl) та включають завдання тематичних досліджень морально-етичного змісту різного характеру [4].

Отже, дослідивши навчальні програми курсів морально-етичного змісту, можна зробити висновок, що прийом тематичного дослідження моральних дилем є одним з найбільш популярних навчальних методів, що застосовуються у процесі морального виховання та навчання студентів в університетах та коледжах США.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямку є детальне

вивчення іншого прийому навчально-виховної діяльності американських студентів – проектної методики, яка також здійснює ефективний вплив на процес формування системи моральних цінностей студентів під час їх аудиторної навчальної діяльності.

Література:

1. Жуковський В. М. Морально-етичне виховання в американській школі (1830-і – 1990-і рр.): дис. ...д-ра пед. наук: 13. 00. 01 / Жуковський Василь Миколайович. – К., 2004. – 536 с.
2. Arthur Andersen Case Studies in Business Ethics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ba.gsia.cmu.edu/ethics/AA>
3. Carnegie Council for Ethics in International Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cceia.org/index.html>
4. Cases for the Association of Practical and Professional Ethics Intercollegiate Ethics Bowl National Championship [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 2010-Championship Cases_corrected.pdf
5. Center for Bioethics and Human Dignity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sourcewatch.org/>
6. Ethical Dilemmas for Classroom Discussion [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.goodcharacter.com/dilemma/dilemma.html>
7. Ethics Case Studies on-line [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.onlineethics.org/cms/22900.aspx>
8. Introduction to Case Study by Winston Tellis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR3-2/tellis1.html>
9. Jonsen A. R. Clinical Ethics: A Practical Approach to Ethical Decisions in Clinical Medicine / Albert R. Jonsen, Mark Siegler, William J. Winslade. – N. Y.: McGraw-Hill, Inc., 2006. – 227 p.
10. Kohlberg L., Levine Ch. G., Hewer A. Moral stages: a current formulation and a response to critics / Lawrence Kohlberg, Charles G. Levine, Alexandra Hewer. – Vol. 10. – Basel: Karger, 1983. – 178 p.
11. Official site of the Utah Valley University [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uvu.edu>
12. Official site of the Fairfield University [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fairfield.edu/>
13. Oxford English Dictionary / J. Crowther. – Oxford University Press, 1995. – 1428 p.